

BAB

(الباب)

**Şîa fırkalarının
kendi mezhep büyükleri için
kullandıkları dinî unvan.**

Sözlükte "kapı; vesile; konu, bahis" gibi değişik anlamlara gelen bab kelimesinin bu farklı mânâlarından hareketle bir kitabın aynı cins konularının toplandığı fasıllarla Arapça'daki fiil çekim kalıplarının her birine de bab denmektedir. Mezhepler tarihinde ise dinî-hiyerarşik bir unvan olarak kullanılır.

Şîiler, imamın mânevî nurunu aksettirecek ve kendileriyle imam arasında irtibatı sağlayacak "kâmil bir Şîi'nin gerekliliğine inandıklarından bab fikri başlangıçtan itibaren bütün Şîi grupları içinde mevcut olmuştur. "Ben ilim şehriyim, Ali ise o şehrin kapısıdır (bab)" anlamında Hz. Peygamber'e izâfe edilen ve Şîi muhitlerde fazlaca itibar gören hadisin (bk. Aclûnî, I, 235-236), bab telakkisinin bu çevrelerde ortaya çıkmasında ve yaygınlaşmasında büyük payı olduğu muhakkaktır. Konu, mehdî fikriyle bağlantılı olduğu gibi diğer semavî dinlerde mevcut "bin yıl inancı" (milenyum) ile de ilgili olabilir (Yeni Ahit, Vahiy, 20/1-7).

İlk dönem Şîa'sında imamın en kıdemli ve en yetkili talebeleri için kullanılan bab kelimesi, sonraları çeşitli Şîa gruplarının ayrıntılarda görüş ayrılıkları olmakla birlikte genellikle "derun ile münasebet sağlayan vasıta" şeklinde anlaşılmış ve böylece "gaybet"ten (on ikinci imamın gizlenmesi) sonra, "imamla buluşan, onun yazılı ve sözlü emirlerini alarak kendisiyle ona inanıp bağlananlar arasında irtibatı sağlayan kişi" anlamını kazanmıştır. Çoğunlukla bâbü'l-imâm şeklinde kullanılan bu terim zamanla, "gelişi beklenen, gelmesi yakın olan ve Allah'ın ortaya çıkaracağı (men yüzhi ruh-illâh) önemli birinin habercisi" olarak da anlaşılmıştır. 260-328 (874-940) yılları arasını kapsayan "gaybet-i suğrâ" döneminde bab kelimesi, sadece on ikinci imam ile Şîiler arasında irtibatı sağlayan ve bir nevi sefirlik hizmeti gördüklerine inanıldığı için "süferâ-i erbaa" veya "nüvvâb-i erbaa" diye adlandırılan kişiler için kullanılmıştır. Ancak 328'de (940) başladığı kabul edilen "gaybet-i kübrâ" döneminden itibaren bab unvanının kime verileceği hususu Şîa grup-

ları arasında tartışma konusu olmuştur. Bab olarak kabul edilecek mezhep büyüğünün tesbitinde birbirinden farklı görüşlere sahip olsalar dahi, hemen hepsinde "gâib ve muntazar bir imam" fikri bulunduğundan, bu dönemde bütün Şîa kolları babı "beklenen gizli imama açılan kapı" mânâsında anlamıştır.

Başlangıçta bab unvanıyla anılan Şîa ileri gelenleri bu unvanı kendileri talep etmeyip öteki Şîiler'ce onlara tevcih edildiği halde sonradan bazıları kendilerinin bab olduğunu iddia etmiş ve bu unvana tâlip olmuşlardır. Şîa'nın müfrit kolları arasında, bab olduğu iddiasında bulunan ilk kişinin, **tenâsüh*** ve **hulûl*** inançlarını da Şîa'ya getirdiği bilinen Şel-megânî (ö. 322/934) olduğu söylenirse de (bk. ERE, II, 300), Nusayrîliğin kurucusu Muhammed b. Nusayr en-Nemîrî'nin (ö. 270/883) on birinci imam Hasan el-Askerî'nin babı olduğunu ileri sürdüğü bilinmektedir. O böyle bir iddia ile daha sonra doğacak Bâbîlik fırkasına zemin hazırlamıştır. Nusayrîler sonraki dönemlerde "üç sırlı harf" nazariyelerinde, Ali ve Muhammed'den (Hz. Peygamber) sonra üçüncü sırada yer alan kişi olarak Selmân-ı Fârisî'yi bab kabul etmişlerdir.

İmâmîyye Şîası içinde teşekkül etmiş fırkalardan olan Şeyhîliğe göre, imamlar mârifetullaha açılan bablardır. Onlardan sonra bu bilgi ve hakikatin merkezi, birer kâmil Şîi olan Ahmed el-Ahsâî ile Kâzım Reştî'dir. Şeyhîliğin değişik bir şekli kabul edilebilecek olan Bâbîlik fırkasının kurucusu Mirza Ali Muhammed ise daha değişik bir iddia ile kendisinin bab olduğunu ve beklenen mehdîye açılan kapının da yine kendisi olduğunu ileri sürmüştür. İsmâiliyye'de bab dinî hiyerarşide bir rütbedir. Bu terim, anlamı fazla net olmamakla birlikte Fâtımî dönemi öncesinde de kullanılmıştır. Fâtımîler babı imamdın hemen sonra gelen ve doğrudan ondan direktif alan kişi olarak anlıyordu. Nitekim onlara göre bab, aldığı bu direktifleri davet hiyerarşisinde rütbe itibarıyla kendinden sonra gelen hüccet'lere iletirdi. İsmâiliyye içinde babın fonksiyonu ve statüsü hakkında bilgi veren bazı kaynaklar, davet mertebelerinin en üst rütbesi olan "dâi'd-duât" ile babın eşdeğer olduğunu kaydederek. Dürzîlik'te ise bab terimi "el-aklû'l-küllî" ile irtibatı sağlayan dinî otoriteyi ifade etmektedir.

BİBLİYOGRAFYA:

Lisânü'l-'Arab, "bâb" md.; Tehânevî, Keşşâf, "bâb" md.; Kâmus Tercümesi, "bâb" md.; Aclûnî, Keşfü'l-hafâ, I, 235-236; Mez, el-Hadâretü'l-İslâmiyye, II, 56-61; E. Ruhi Fiğlalı, Çağımızda İtikâdî İslâm Mezhepleri, Ankara 1990, s. 185-186, 210-211, 282-284; a.mlf., "Mesih ve Mehdi İnancı Üzerine", AÜİFD, XXV (1981), s. 209; Muhsin Abdülhamid, İslâma Yönelen Yıkıcı Hareketler (trc. M. Saim Yeprem — Hasan Güleç), Ankara 1984, s. 73 vd.; İsmail Hakkı İzmirli, "Dürzî Mezhebi", DİFM, sy. 2 (1926), s. 70-71; Farhad Kazemi, "Some Preliminary Observations on the Early Development of Babism", MW, XLIII/2 (1973), s. 119-131; Sayyid Ali Raza Nagavi, "Babism and Bahâ'ism", IS, XIV/3 (1975), s. 187-217; Edward G. Browne, "Bâb, Bâbis", ERE, II, 299-309; Cl. Huart, "Bâb", İA, II, 163-165; a.mlf., "Şeyhiler", İA, XI, 480; L. Massignon, "Nusayrîler", İA, IX, 368; G. Levi Della Vida, "Selman", İA, X, 458; Abdülmennân Ömer, "Bâb", UDMİ, III, 783-784; B. Lewis, "Bâb", EI² (İng.), I, 832; M. G. S. Hodgson "Dürüz", a.e., II, 632; D. M. Mac Eoin, "Bâb", EIr., III, 277-278; a.mlf., "Bâb, Sayyed 'Ali Mohammad Şirâzî", a.e., III, 278-284; a.mlf., "Babism", a.e., III, 309-315.



METİN YURDAGÜR

BÂB, Mirza Ali Muhammed

(مرزا علی محمد باب)

**Bahâiliğin menşei olan
Bâbîliğin kurucusu
(bk. BAHÂİLİK).**

BÂB-ı ÂLÎ

(bk. BÂBİÂLÎ).

BÂB-ı ÂSAFÎ

(bk. BÂBİÂLÎ).

BÂB-ı DEFTERÎ

(bk. DEFTERDAR).

BÂB-ı FETVÂ

(bk. BÂB-ı MEŞİHAT).

BÂB-ı HÜMÂYUN

(باب همايون)

**Topkapı Sarayı denilen
Sarây-ı Cedid'in dışarıya açılan
en büyük kapısı.**

Fâtih Sultan Mehmed İstanbul'un fet-hinden hemen sonra önce Beyazıt'ta Sarây-ı Atîk'i yaptırmış, bir müddet sonra da şehrin en doğudaki ucunda Sarây-ı